

ГУЦАЛЕНКО
Оксана Олександрівна

УДК 636.03

ПАВЛЮК
Микола Миколайович
nik.pavlyuk@ukr.net

к.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Вінницький
національний аграрний
університет

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ**

**MODERN TRENDS FOR DEVELOPMENT
OF ANIMAL IN UKRAINE**

аспірант, Вінницький
національний аграрний
університет

HUTSALENKO Oksana Oleksandrivna – PhD in Economics, Associate Professor, Head of department, Vinnytsia National Agrarian University

PAVLIUK Mykola Mykolaiovych – postgraduate student, Vinnytsia National Agrarian University

Розвиток тваринництва в Україні останніми десятиріччями характеризується значним зменшенням величини поголів'я тварин, скороченням площ під кормовими культурами, спадом обсягів виробництва тваринницької продукції, структурними зрушеннями в організації, розміщенні та спеціалізації тваринницьких галузей. У статті розглянуто сучасні тенденції розвитку та стан галузі тваринництва в Україні, досліджено динаміку економічних показників, та запропоновано заходи стосовно підвищення економічної ефективності галузі на перспективу. Узагальнено основні підходи до вирішення проблем розвитку тваринництва. Визначено особливості та обсяги державної підтримки розвитку тваринництва. Обґрунтовано напрями вдосконалення механізму державної підтримки тваринницьких галузей.

* * *

Развитие животноводства в Украине в последние десятилетия характеризуется значительным уменьшением величины поголовья животных, сокращением площадей под кормовыми культурами, спадом объемов производства животноводческой продукции, структурными сдвигами в организации, размещении и специализации животноводческих отраслей. В статье рассмотрены современные тенденции развития и состояние отрасли животноводства в Украине, исследована динамика экономических показателей, и предложены меры по повышению экономической эффективности отрасли на перспективу. Обобщены основные подходы к решению проблем развития животноводства. Определены особенности и объемы государственной поддержки развития животноводства. Обоснованы направления совершенствования механизма государственной поддержки животноводческих отраслей.

* * *

An undeniable fact is the importance of national food security and export potential of the country. The livestock sector, which provides consumers with valuable food products, plays an important role in this mission of the state. Therefore, the state of development of this branch of agriculture is relevant and belongs to the priorities of the state's agrarian policy. Livestock is considered as a strategically important branch in the general structure of agricultural production. State support for the development of the livestock sector will enable the population of the country to produce high-quality domestic produce. The article describes the main sub-sectors of animal husbandry in Ukraine, provides quantitative and qualitative indicators of their development, dynamics of changes in the field of animal husbandry, focusing on problematic issues.

The development of livestock farming in Ukraine in recent decades has been characterized by a significant decrease in the size of livestock, reduction of areas under fodder crops, declining volumes of livestock production, structural changes in the organization, placement and specialization of livestock industries.

The article deals with current trends in the development and state of the livestock industry in Ukraine, the dynamics of economic indicators is investigated, and measures are proposed to increase the economic efficiency of the industry in the future. The main approaches to solving problems of livestock development are generalized. The features and volumes of state support for livestock development are determined. The directions of improvement of the mechanism of state support of livestock industries are substantiated.

The barriers that hinder successful development and functioning are identified livestock farming in Ukraine, and the main strategic ones are indicated the directions of development of the industry, on which it is necessary to orient their activity to agricultural enterprises to ensure profitability and long-term development.

Ключові слова: тваринництво; розвиток галузі; ринок продукції; конкурентоспроможність; продукція тваринництва

Ключевые слова: животноводство; развитие отрасли; рынок продукции; конкурентоспособность; продукция животноводства

Keywords: animal husbandry; industry development; product market; competitiveness; livestock products

ВСТУП

Тваринництво є важливою галуззю національної економіки, яка забезпечує населення продуктами харчування, переробну промисловість – сировиною, а також сприяє створенню необхідних державних резервів тваринницької продукції, інтенсивному використанню земельних ресурсів.

Проте фактичний стан галузі нині не відповідає її потенційним можливостям і потребує додаткової уваги з боку держави.

Однак, незважаючи на певні позитивні зрушення, у тваринництві існує також низка проблем, які потребують вирішення. Це і недостатня кормова база, і здебільшого низька якість продукції, і відсутність стабільності у державній підтримці сільгоспвиробників, непрогнозована цінова політика, нерозвинений експортний потенціал, і, як наслідок, відсутність ринків збуту тощо. Усе це негативно позначається на галузі і, зокрема, на можливості залучення інвестицій.

У сьогоденнішніх умовах невизначеності, розвитку соціально-економічних диспропорцій, політичної та

економічної кризи в Україні, яка розпочалася у 2013 р., а також військового конфлікту у нашій країні назріла потреба в упорядкуванні, визначенні, конкретизації ідей теорії та практики стосовно розвитку галузі тваринництва та інвестиційної привабливості для інвестора.

Проблеми розвитку тваринництва в Україні та ефективності функціонування галузі присвячені наукові дослідження вітчизняних вчених: С.П. Азізова, В.Г. Андрійчука, В.І. Аранчій, В.І. Бойка, О.М. Бородіної, М.В. Зубця, С.М. Кваші, О.В. Мазуренка, П.Т. Саблука, О. М. Шпичака та інших.

Проте, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць у даному напрямку, а також враховуючи специфічність галузі та кризову ситуацію, у якій вона знаходиться сьогодні, питання становлення і розвитку тваринницької галузі не втрачають своєї актуальності.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є аналіз сучасного стану тваринництва як стратегічно важливої галузі у загальній структурі сільськогосподарського виробництва та обґрунтування потреби у державній підтримці її розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході дослідження були використані наступні методи: табличний, статистичний, метод наукової абстракції.

РЕЗУЛЬТАТИ

До складу тваринництва України входить скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство та менш поширені кролеводство, рибицтво, бджільництво, звірівництво та інші. Скотарство як найбільш складна і надзвичайно важлива галузь сільського господарства є найважливішим індикатором стану тваринницької галузі [5, с. 19].

Вона ґрунтується на розведенні великої рогатої худоби. У галузі зосереджено 65 % умовного продуктивного поголів'я худоби. Головна її продукція – м'ясо і молоко. Залежно від того визначають такі напрями спеціалізації скотарства: молочний, молочно-м'ясний, м'ясний і м'ясомолочний [4]. В Україні найпоширенішими є червона степова, чорно-ряба та сментальська породи великої рогатої худоби. В окремих областях і районах поширені лебединська, бура карпатська, червона поліська, українська білоголова породи.

Так, протягом останніх років поголів'я ВРХ ско-

ротилося майже у 7 разів, у тому числі корів у 4 рази (табл. 1). Якщо аналізувати виробництво м'яса, то з даних державної статистичної служби ми можемо побачити, що воно зменшилось майже у 5,5 разів, а виробництво молока зменшилось фактично у 2 рази з початку незалежності нашої країни. Але якщо брати до уваги аналіз скотарства за останні роки, то падіння відбувається у незначній кількості протягом року, в діапазоні 3-10 %. Однією з ефективних галузей тваринництва є свинарство. Воно забезпечує населення цінними продуктами харчування, такими, як м'ясо, сало.

Галузь свинарства виділяється високим забійним виходом: у молодняка він становить 70-75 %, у дорослих тварин – 80-85 %. Свиняче м'ясо відрізняється великим вмістом повноцінного і легкозасвоюваного білка і незамінних амінокислот. Перетравність свинячого м'яса в організмі людини становить 90-95 %, а свинячого жиру – 97-98 %. За калорійністю свинина значно перевершує яловичину і баранину. У 1 кг свинини середньої якості міститься близько 2500 калорій, а в 1 кг яловичини – тільки 1500 калорій [1, с. 12].

Для свиней характерні скороспілість та багатоплідність, які дають можливість за короткий період отримати від них значно більше м'яса, ніж від інших видів сільськогосподарських тварин. Тому не випадково свинарство вважають галуззю великих можливостей.

В Україні на 1 січня 2018 р. налічувалося 6109,9 тис. гол. свиней (рис. 1). Не оминула криза і свинарство. Якщо порівнювати поголів'я свиней від 1991 р. і до 2018 р. то кількість поголів'я зменшилося у своїй кількості в 3,2 рази. Якщо аналізувати дані за останні роки, то поголів'я зменшується з кожним роком у середньому на 10 %. Як наслідок, об'єми виробленого м'яса впали фактично у 2 рази за період з 1991-2018 рр.: з 1576,3 тис. т. до 735,9 тис. т. відповідно.

Провідні позиції у галузі тваринництва на сьогодні займає птахівництво. Народного господарського значення птахівництва визначається його можливістю постачати цінні продукти харчування – яйця і м'ясо, які характеризуються високою поживністю, відмінними дієтичними і смаковими якостями. Побічну продукцію птиці ефективно використовують у народному господарстві. Так, пух і пір'я є цінною сировиною для легкої промисловості. В Україні вирощують курей, індичок, качок, гусей, цесарок, перепілок та ін.

Таблиця 1

Динаміка розвитку скотарства за період 1991-2018 рр.

[побудовано за даними збірника «Тваринництво України», 2018 р.]

Роки	1991 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 1991 р.
ВРХ усього тис. гол	24623,4	3884,0	3750,3	3682,3	3530,8	Зменшення у 6,97 рази
У т.ч. корів, тис. голів	8378,2	2443,0	2166,5	2108,9	2017,8	Зменшення у 4,15 рази
Виробництво м'яса, тис. т.	1985,4	412,7	384,1	375,6	363,5	Зменшення у 5,46 рази
Виробництво молока, тис. т.	21123,4	11132,8	10615,1	10318,5	10280,5	Зменшення у 2,05 рази

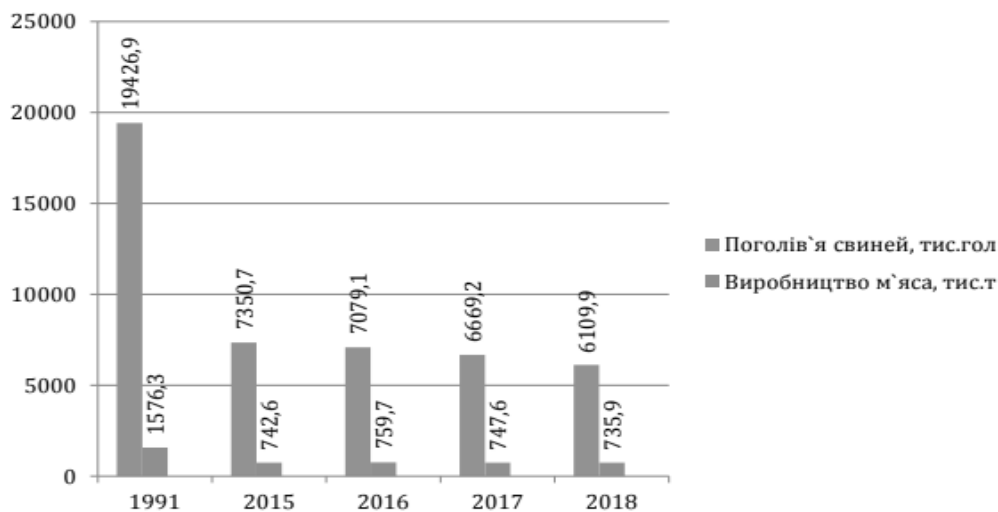

Рис. 1. Динаміка розвитку свинарства за період 1991-2018 рр.
[побудовано за даними збірника «Тваринництво України», 2018 р.]

Як свідчать дані табл. 2, загальна кількість птиці в Україні, починаючи з 1991 р. і закінчуючи 2018 р., зменшилась на 16,8 %. Але, якщо аналізувати дані останніх років, то кількість птиці в країні змінюється в межах 1-1,5 %. Прогрес у птахівництві багато в чому залежить від селекційної роботи, спрямованої на створення і вдосконалення існуючих порід, ліній і кросів птиці. Велике значення мають також повноцінна і зба-

лансована годівля, впровадження в галузь нових високо-ефективних і ресурсозберігальних технологій. Експерти вважають, що успіх у виробництві м'яса птиці на 40 % залежить від селекції, на 30 % – від технології і на 30 % – від годівлі. Таким чином, частка чинників середовища (система утримання, умови годівлі, параметри мікроклімату тощо) становить близько 60 %, а спадкових (порода, лінія, крос, стать) – 40 % [3].

Таблиця 2

Динаміка розвитку птахівництва за період 1991-2018 рр.
[побудовано за даними збірника «Тваринництво України», 2018 р.]

Роки	1991 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 1991 р. у %
Птиця тис. гол	246104,2	213335,2	203986,2	201668,1	204830,9	83,2
Виробництво м'яса, тис. т.	708,4	1164,7	11437,	1166,8	1184,1	167,2
Виробництво яєць, тис. т.	16286,7	19587,3	16782,9	15100,4	15505,8	95,2

Важливим фактором розташування птахівництва є орієнтація на споживача. Тому найвища концентрація поголів'я птиці спостерігається в приміських АПК. Висока концентрація спостерігається також у лісостепу і в степу, де птахівництво орієнтується на виробництво зерна (концентрованих кормів) [2, с. 224].

Сьогодні на ринку ситуація з виробництвом та реалізацією тваринницької продукції залишається досить складною. Невирішеною є проблема забезпечення м'ясом та м'ясними продуктами власного виробництва. Значно знизився рівень споживання цієї продукції у розрахунку на одну особу. У зіставленні з європейцем чи американцем, українець у середньому за рік споживає їх у 2 рази менше.

Але загальний потенціал споживчого попиту на сьогодні є значно більшим. Підвищення рівня вживання тваринницької продукції до рекомендованих Українським науково-дослідним інститутом харчування норм споживання основних продуктів дало б можливість підвищити сумарний обсяг споживчого попиту в декілька разів.

Зважаючи на ситуацію, що склалась у сільському господарстві та в тваринництві зокрема, НААН України

спільно з ННЦ «Інститут аграрної економіки» розробила проект стратегії розвитку сільського господарства України на період до 2020 р. Стратегією передбачається доведення споживання продукції тваринництва на одну особу до науково обґрунтованого рівня: м'яса – до 91,0 кг у 2020 р. (при нормі споживання – 80 кг); молока – 375 кг відповідно (при нормі 380); яєць – до 300 шт. (при нормі 290 [6]). Проте, незважаючи на певні позитивні зрушення, в тваринництві існує також низка проблем, які потребують вирішення. Це і недостатня кормова база, і здебільшого низька якість продукції, і відсутність стабільності у державній підтримці сільгоспвиробників, непрогнозована цінова політика, нерозвинений експортний потенціал і, як наслідок, відсутність ринків збуту тощо. Усе це негативно позначається на галузі і на можливості залучення інвестицій зокрема. Частковому вирішенню зазначених проблем може сприяти створення і розвиток вертикально інтегрованих аграрних холдингів, які б організційно пов'язували усі етапи бізнесу від вирощування зернових культур, виготовлення комбікормів, відгодівлі тварин, переробки м'яса і молока до їх реалізації через власні збутові мережі. Іншими

напрямами, які потребують значної уваги і підтримки з боку держави, є відродження племінної справи і розвиток селекційних програм, сприяння створенню кооперативів у молочному скотарстві, посилення ветеринарно-санітарного контролю, розробка нових і сприяння дотриманню існуючих стандартів, обов'язкове виконання вимог яких забезпечило б надходження на ринок дійсно якісної і конкурентоспроможної продукції.

ВИСНОВКИ

Отже, до актуальних напрямів розвитку тваринництва належить збільшення виробництва продукції за рахунок підвищення рівня реалізації генетичної здібності тварин та збільшення поголів'я великої рогатої худоби, свиней та птиці. Необхідно відновити та розвивати племінну базу вітчизняного тваринництва і матеріально зацікавити племінні господарства вирощувати високоякісних тварин, з урахуванням сучасних методів його оцінки.

Незважаючи на неабиякий потенціал України в розвитку тваринництва, а саме: наявність сприятливих природно-кліматичних, земельних, трудових ресурсів тощо, ця галузь сільського господарства перебуває у досить важкому стані. В умовах світової кризи вітчизняне тваринництво потребує ще більш ефективного державного захисту.

Тому, на думку авторів, проаналізувавши ситуацію розвитку галузі тваринництва, можна зробити висновки про негативні тенденції в розвитку скотарства: скорочення поголів'я тварин, вагоме зниження продуктивності худоби, погіршення її якісного складу. Звичайно, ці обставини призвели до погіршення якості продукції ВРХ та зменшення об'ємів виробництва, а звідси і споживання цінних продуктів харчування. Тваринники при нерентабельному виді бізнесу розраховують на значну підтримку з боку держави. Але, як свідчить досвід досліджень, велика фінансова підтримка з боку держави не є гарантом успішності як у виробництві продукції ВРХ, так і тваринництва загалом.

Список використаних джерел

1. Волощук В.М. Стан і перспективи розвитку галузі свинарства. *Вісник аграрної науки*. 2014. № 2. С. 17- 20.
2. Дорогунцов С.І., Пітюренко Ю.І., Олійник Я.Б. Розміщення продуктивних сил України: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2000. С. 364.
3. Задорожній А.А., Туринський В.М. Тенденції розвитку племінного птахівництва. *Сучасне птахівництво*. 2012. № 2. С. 10-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sps_2012_2_4.
4. Месель-Веселяк В.Я., Мазуренко О.В. Розвиток м'ясо-

продуктового підкомплексу України. Київ: ННЦ ІАЕ, 2004. С. 198.

5. Пуцентайло П.Р. Особливості функціонування галузі м'ясного скотарства в умовах кризи. *Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія "Люкс", 2010. № 2 (10). 446 с.

6. Стратегія розвитку сільського господарства України на період до 2020 року: Проект. Київ, 2012. URL: http://iae.faa.org.ua/images/iae/strateg_agro_print0.pdf.

7. Хомовий С.М. Основні тенденції розвитку виробництва і реалізації продукції тваринництва в Україні: зб. наук. праць за матер. Міжнародної науково-практичної конференції "Ринкова трансформація національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики". *Вісник ХНТУСГ: Економічні науки*. 2010. № 99. С. 347-351.

8. Чернюк Л.Г. Трансформаційні процеси в економіці України та її регіонах: проблеми та перспективи. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2011. № 1 (48). С. 252-256.

References

1. Voloshchuk V.M. Status and prospects of the pig industry. *Bulletin of Agrarian Science*. 2014. № 2. pp. 17-20 (in Ukrainian).
2. Dorohuntsov S.I., Pitiurenko Yu.I., Oliinyk Ya.B. Placement of productive forces of Ukraine: tutorial. Kyiv: KNEU, 2000. P. 364 (in Ukrainian).
3. Zadorozhnyi A.A., Turynskiy V.M. Trends in the development of breeding poultry. *Contemporary Poultry Farming*. 2012. № 2. pp. 10-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sps_2012_2_4 (in Ukrainian).
4. Mesel-Veseliak V.Ya., Mazurenko O.V. Development of the meat-stuff subcomplex of Ukraine. Kyiv: NSC IAE, 2004. P. 198 (in Ukrainian).
5. Putsenteilo P.R. Peculiarities of the Operation of the Meat Livestock Industry in the Conditions of the Crisis. *Collection of science works of the Tavria State Agrotechnological University (economical sciences)*. Melitopol: publishing house Melitopol typography "Liuks", 2010. № 2 (10). 446 p. (in Ukrainian).
6. Strategy of development of agriculture of Ukraine for the period up to 2020: Project. Kyiv, 2012. URL: http://iae.faa.org.ua/images/iae/strateg_agro_print0.pdf (in Ukrainian).
7. Khomovyi S.M. Main tendencies of development of production and sale of livestock products in Ukraine. *Collection of sciences works for materials of International scientific and practical conference "Market transformation of the national economy: achievement of the theory and problems of practice"*. *Bulletin of Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture. Series: Economic sciences*. 2010. № 99. pp. 347-351 (in Ukrainian).
8. Cherniuk L.H. Transformation processes in the economy of Ukraine and its regions: problems and perspectives. *Collection of scientific works of VNAU. Series: Economic Sciences*. 2011. № 1 (48). pp. 252-256 (in Ukrainian).